

A KLINIKAI LELKIGONDOZÓ-KÉPZÉS HOLLANDIÁBAN*

Aki Hollandia nevét említi, a szabadságvágyról beszél. Országunk kicsi, lép-ten-nyomon érezzük határait. Nemcsak azokat, amelyek más országoktól választják el, hanem elsősorban a tengeri határt. A tenger barátunk is, ellenségünk is, a holland nép számára állandó kihívás, harcolt ellene, és sokat kapott is tőle. A holland népet jelentős mértékben a határaiért vívott harc formálta nemcsak földrajzilag, hanem lelkületében is. Mint mondtuk, a holland nép legjellegzetesebb vonása a szabadságvágy és az új lehetőségekkel való kísérletezés. Ez évszázadokon át a világ ismeretlen részeinek fölfedezésében és gyarmatosításában nyilvánult meg, de a teológia, filozófia és a természettudományok területén végzett sok kísérletezésben is.

Hollandia szellemiségére nagy hatást gyakorolt a reformáció, a kálvinista vonások szembe tünők mellett a liberális hagyomány mellett, amelytől elválaszthatatlan rotterdami Erasmus neve. És a Spanyolországgal vívott nyolcvan-éves (1568–1648) vallásháború árán sikerült csak elérni, hogy katolikus és református keresztények békésen együtt éljenek.

Így nem csoda, hogy Hollandia mindig menedékhely volt számos ország menekültjei, különösen a világ sok tájáról jövő zsidók és a francia hugenották számára. Jellemző, hogy Amszterdamot „Mokumnak” is nevezik: a szó jelentése a jiddis nyelvben „menedékhely”.

Ennek a bevezetésnek egyébként nem az a célja, hogy Hollandiát kizárólag dicséretre méltó országgént és népként mutassa be. A történelem folyamán sok és nagy hibát követtek el nálunk a politika, a kultúra, a teológia területén. Csak azt a lelkületet akartam röviden vázolni, amelynek oly lényeges eleme a kísérletezésre és a szabadság megtapasztalására való törekvés [...]

E bevezető után rátérek arra, hogyan alakult Hollandiában a pasztorális teológia és pszichológia, és hogyan vált ennek alapján lehetségessé, hogy Hollandiában is sor kerüljön a klinikai lelkipásztor-képzésre.

A források

Három forrásterület játszott szerepet a klinikai lelkigondozói képzés mozgalmának kialakulásában. Tulajdonképpen valamivel pontosabban kellene fogalmaznom, és el kellene mondanom, hogy olyan mozgalomról van szó, amely

* Meggyes János fordítása

sok országban vált ugyan ismertté, de Hollandiában néhány sajátos vonással gazdagodott. Ezt a holland sajátosságot kívánom most ismertetni.

A mozgalom kialakulásának *első* forrásterülete a liberális-protestáns kereszténység. Mint fentebb már említettem, ennek Hollandiában hosszú és gazdag története van. Részletekbe itt nem bocsátkozhatunk, de néhány jellemző vonását meg kell említenünk. A liberális-protestáns kereszténységet a tolerancia, az embertársainkkal való szolidaritás és a hitnek egy nagyon gyakorlati fajtája jellemzi. Nagy érdeklődést tanúsít a kulturális értékek, kisebbet a dogmatikai tények iránt.

A hit liberális-protestáns szemlélete szerint a kereszténységen belül tér nyílik nem-keresztény, elsősorban ázsiai vallási elemek számára is. Ezért tisztán kell látni, hogy ezekben a körökben nagyon sokat foglalkoznak ezzel a kérdéssel: hogyan tapasztalhatja meg hitelesen a modern ember a hitet bonyolult társadalmunkban?

A második forrásterület az ortodox-protestáns kereszténység, amely keletkezése alapján erősen kálvinista jellegű, de a dialektikus teológia megjelenése, a harmincas évek óta nagyon Karl Barth és Emil Brunner hatása alá került. Az igehirdetésnek mint központi témának a hangsúlyozása a lelkigondozásban is („A lelkigondozói munka Isten ígéjének a hirdetését jelenti az egyes ember számára”) néhány évtizeden át az ortodox-protestáns egyházi gondolkodás és cselekvés alapja lett Hollandiában. De nemcsak ennek az irányzatnak volt meghatározó szerepe. A régi vágy a hit átélésére, amely a reformáció utáni időben oly erős volt, újraéledt. Visszatért a régi kérdés: hogyan találhatja meg az ember Istent, hogyan növekedhet hitében? Természetes, hogy feszültség támadt a dialektikus teológia objektív igehirdetési törekvései és a között az inkább szubjektív színezetű vágy között, amely Isten pneumatikus inspiráltságú megtapasztalására irányul.

A harmadik forrásterületen, a római katolikus kereszténységben is figyelemreméltó erők jöttek mozgásba, amelyek a klinikai lelkigondozó-képzést Hollandiában lehetővé tették és ösztönözték.

Dr. Frans Haarsma, a gyakorlati teológia professzora a nijmegeni katolikus egyetemen, feltűnést keltő elemzést adott ki a hollandiai katolikusok gondolkodásáról és tevékenységéről. Ebben megállapítja, hogy a katolicizmuson belül van olyan hagyományos lelkigondozói gyakorlat, amelynek jellemző vonása az egyházat a középpontba állító kollektív élmény. Nagy hangsúlyt kap továbbá a hitnek hetenként vagy naponta megkívánt szentségi megtapasztalása. Természetesen követelmény az egyház mint tanító iránti engedelmesség is. Félreismerhetetlen ebben a felfogásban a hierarchikus minta. De ez a hagyományos lelkipásztori eljárás mód a hatvanas években erős és mélyreható kritika tárgya lett. A holland katolikus egyház egy részében nagy elégedetlenség támadt az egyházi vezetés hagyományos racionalista és erősen intellektualista szemléletével szemben. Ehhez még hozzájárult, hogy ugyanebben az időben az egzisztencialista filozófia az egyéni tapasztalat újraértékelése mellett szállt síkra.

Haarsma szerint az is fontos, hogy például Franciaországban új hangsúlyt kapott a történelem kategóriája a teológiában. A patrisztika és a korai középkor régi írásait újra kiadták azzal a szándékkal, hogy a nagy történelmet, de az egyén személyes történelmét is újra bevonják a teológiába. Tény az is, hogy a katolikus keresztényekben feltámadt a vágy a Szentírás újraolvasására, ennek nyomán pedig újra termékeny hangsúlyt kapott Isten ígéjének az üdvösség szempontjából való fontossága. Ennyit Haarsma megjegyzéseiből.

Szólni lehetne arról is, hogy elsősorban Schillebeeckx mélyenszántó és kiváló munkássága segítette elő sok szempontból azt, hogy a teológiában új utak nyíltak, bár a Vatikán éppen emiatt néhányszor felelősségre vonta.

Új és többnyire radikális hangvétellel vetettek föl olyan kérdéseket, mint a papi nőtlenség, a nők papsága és a nők általános helyzete. Így például körülbelül 10 évvel ezelőtt éppen a nijmegeni katolikus egyetemen tanszéket létesítettek a „Feminizmus és kereszténység” témaköre számára. Catharina Halkes professzornő a feminista teológia területén számos vizsgálatot végzett, és sok kiadványt jelentetett meg.

A dolgok ilyen alakulása a szellemiség alapvető változását jelezte. Világos lett, hogy a holland katolikus egyházban két áramlat létezik: van egy csoport, amely probléma nélkül hű az egyházi tekintélyhez, és az engedelmességet mindennél többre értékeli. És van egy másik csoport, amely – az egyházzal való szolidaritásban és annak a keretein belül – új utakat próbál találni Jézus Krisztus követésében.

Ez a két felfogás sok feszültség forrása lett. Sajnos meg kell mondani, hogy ezek a konfliktusszerű feszültségek nem voltak mindig lélekemelők, és még a holland püspökök színódusán is ismételten felbukkantak. Ennek ellenére a holland katolikus keresztények elhatározták, hogy az egyházzal és egymással szoros kapcsolatban maradván hűségesek lesznek hivatásukhoz.

Ilyen erősen ökumenikus érdeklődésű irányzat nem mindig volt a holland katolicizmusban. Talán jogosult az a megállapítás, hogy a katolikusok és a protestánsok a második világháború idején a nácizmus ellen vívott közös harcban sokkal közelebb kerültek egymáshoz, és ez az egymáshoz való közeledés később is megmaradt.

A katolikusok és a protestánsok együttműködése intézményessé vált a „Németalföldi Egyházak Tanácsa” megalakításával. Ez a tanács – óvatos döntéseivel – a gyakorlatban kívánja megmutatni, mit jelent hazánkban kereszténynek lenni.

Ez után a hosszú kitérő után valószínűleg érthető, hogy a klinikai lelki-gondozó-képzés katolikus teológus körökben többfelé is kedvező, barátságos és termékeny fogadtatásra talált. Egyébként azt sem fölösleges tudni, hogy – Haarsma szerint – ez a megújulás nem a II. vatikáni zsinat hatására következett be, hanem már előzőleg megindult Hollandiában, és Rómában a zsinaton igazolást nyert.

- A klinikai lelkigondozó-képzés alapgondolatai tehát a következők:
- az emberi személyiség központi szerepének kiemelése;
 - az egyén saját felelősségének és autonómiájának a hangsúlyozása;
 - egyenértékűsége és kölcsönössége alapuló kapcsolat a lelkigondozói munkában;
 - a keresztény ember előrelépésének és fejlődésének biztosítása. Mindez megtalálható a felsorolt forrásterületeken is.

Az úttörők

Miután fölváztuk a három forrásterületet, most azok felé az emberek felé fordulunk, akik Hollandiában a „klinikai lelkigondozó-képzés” keretében elsőként foglalkoztak a lelkipásztorok újfajta képzésével.

A második világháború után igen hamar híre terjedt annak, hogy az Egyesült Államokban sok minden megújult. Sok európai tudós azon volt, hogy az ottani változásokról mielőbb tájékozódjék. Ebben az összefüggésben kapott Hollandiában Heije Faber meghívást, hogy egy szemeszteren át Chicagóban vegyen részt a lelkigondozói munkában. Az ott tapasztalt új pasztorális lehetőségek annyira megtetszettek neki, hogy Hollandiába hazatérve sokféle beszámolt róluk, azzal a céllal, hogy mások érdeklődését is fölkeltsék.

Faber teológus és pszichológus, liberális hagyományokon nevelődött, saját lelkipásztori gyakorlata miatt különösen foglalkoztatja őt az a kérdés, hogy az egyház hogyan működhet tovább egy változó társadalomban. Az emberre figyel, aki a második világháború után egyre inkább elidegenedett az egyháztól és az evangéliumtól. Majdnem minden valláspszichológiai és pasztorálpszichológiai írásának ugyanaz a témája: hogyan lehet még hinni és értelmesen élni, és mennyire segíthet ebben a lelkigondozás? Mindaz, ami Heije Fabert Hollandiában és több más európai országban a klinikai lelkipásztori képzés szempontjából olyan értékes szerephez juttatta, véleményem szerint személyes tulajdonságaiban rejlik. Elsőnek azt az intuícióját említem, amellyel az egyházban, kultúrában és tudományban a fejlődés fontos eseményeit felismeri. Erre sok példát lehetne felsorolni könyveiből. Megvan az a képessége is, hogy másokban fölkeltsék az érdeklődést azok iránt az új dolgok iránt, melyeket meglát, és rávegye őket arra, tegyenek meg mindent, amit csak tudnak. Ért ahhoz, hogy egy mozgalom megfelelő elindításának a taktikáját megszervezze. Így aztán több okból is mindig vezetője volt a klinikai lelkigondozó-képzésnek Hollandiában. Mind a saját vizsgálataira vonatkozó elmélet reflexióival, mind pedig egy folyóirat kiadásával rányomta egyénisége bélyegét a mozgalomra is, a képzés alakulására is. [...]

Egy másik úttörő Willem Berger – szintén teológus és pszichológus –, aki hosszú éveken át katolikus papként a lelkileg sérült bűnözők lelkipásztora volt. Később a nijmegeni katolikus egyetemen a következő kérdés állt elméleti mun-

kájának a középpontjában: mi az „egészséges hit” vagy a „beteg hit”? Gyógyíthat-e a hit vagy megbetegíthet-e, és ha igen, milyen körülmények között?

Ő is megismerkedett az amerikai lelkigondozói eljárással Chicagóban (Loyola Egyetem) és Princetonban. A holland püspökök a hatvanas években hozzáfogtak a papképzés megújításához. Ebben sokat vártak a gyakorlati teológától. Berger ennek a kezdeményezésnek a gyakorlati és elméleti megvalósításán dolgozott, éspedig kitűnő eredménnyel. Röviden: Berger gondosan kialakította azokat az empirikus módszereket, amelyekkel a hit mélystruktúráinak nyomára lehet jutni, és ugyanakkor példásan tevékeny papja egyházának.

A harmadik teológus, Wiebe Zijlstra eredetileg inkább pietista környezetből jött, és csak később hatott rá Karl Barth és Paul Tillich. A pszichológia területén erősen vitába szállt Carl Gustav Junggal. Mint említettem, Faber és Berger különösen a „klinikai lelkigondozó-képzés” elméleti és szervezeti kérdéseivel foglalkozott. Zijlstra nagy érdeme, hogy azokat a tapasztalatokat, melyeket az Egyesült Államokban tanulmányai során szerzett, a képzés holland, sőt európai modelljévé formálta át. Később még visszatérek erre, mert a klinikai lelkipásztorképzés különféle tanulmányi formáinak a leírása tulajdonképpen az ő modelljének a bemutatásával azonos. Zijlstra tehát az a fáradhatatlan előd, aki a maga tapasztalatai és felismerései alapján utódjait új nyomon indítja el, és hozzásegíti őket, hogy a maguk sajátos adottságait felismerjék.

Nem maradhat ki ebből a felsorolásból a negyedik úttörő, Cees Aalders neve sem, aki mindenekelőtt teológus, és kevésbé lépett előtérbe, de pasztorálteológiai szempontból lelkesítőn irányította a klinikai lelkigondozói képzést. Mindig hangsúlyozta a lelkigondozói munka és a pszichoterápia közti különbséget. A lelkipásztor számára pótolhatatlan az a hitbeli tapasztalat, mely a „Jézus tanítványa” mivoltban (discipulus-tételben) nyilvánul meg. Egyházi közössége tagjaihoz fűződő minden kapcsolatában ez a lelkiület a döntő. Az az egészen sajátos és eredeti mód, ahogy ez az úttörő az emberi egzisztenciát megtapasztalja és leírja, sok lelkipásztor számára felszabadító élmény. [...]

Milyen áramlatok érintették meg ezeket a hollandokat az amerikai környezetben? A három legfontosabbat fölvezélem.

Először is hatott rájuk Anton Boisen munkássága, aki már 1925-ben megtette az első lépéseket egy újfajta lelkipásztorképzés felé. Ez az amerikai plébános maga is többször kezeltje volt egy pszichiátriai kórháznak, és a maga tapasztalataiból tudta, mit jelent pszichotikus állapotban lenni. Alaposan elgondolkodott ezen, és kiadott egy könyvet ezzel a sokatmondó címmel: *A mélységből*. Ebben leírja, hogyan kapcsolódhatnak egymással a pszichikai zavarok és a vallási tapasztalatok. Ő maga meg volt győződve arról, hogy a pszichotikus állapotoknak integráló szerepe lehet a „gyógyulási folyamat” megindulásában. Ezért fontosnak tartotta, hogy a teológiát tanulók pszichiátriai intézetben dolgozzanak. Ott megfigyelhetik a dezintegráció és reintegráció folyamatát, és felhasználásukkal segíthetik az emberek gyógyulását. A betegeket „living human documents”-nek

nevezte, és a pszichiátriai kórházban végzett munka követelményével megpróbált egy új módszert bevezetni a teológiai képzésben.

Boisennél még elsősorban azon volt a hangsúly, hogy a teológusok figyeljék és figyelemmel kísérjék azokat a betegeket, akiknek vallási konfliktusai voltak. Később azonban a lelkipásztor szerepére és személyére terelődött át az érdeklődése. Amit a holland teológusok Boisen lenyűgöző munkájában föl-fedeztek, nagymértékben megfelelt azoknak az igényeknek, amelyek már hosszabb ideje Hollandiában is fölmerültek. A hit és a pszichikai jelenségek összefüggésének a problémájára gondolok. És a hollandok tapasztalhatták, mekkora teret szánnak ezeknek a vizsgálatoknak az Egyesült Államokban (különösen Topekában).

Mély benyomást keltő személyiség volt a pszichoterapeuta Carl Rogers is. Ő gyerekekkel dolgozott, majd később olyan háborús veteránokkal, akik front-tapasztalataikat nem tudták feldolgozni. Munkájához új, a humanisztikus pszichológia elvein alapuló módszert dolgozott ki. Tervezetét többnyire „személyközpontú terápiának” nevezik. Mivel munkájáról kiderült, hogy a lelkipásztori tevékenység számára is érdekes, módszerének néhány vonását ismertetem.

Egészen röviden: azt mondja, hogy az ember csak akkor válhat önmagává, ha hajlandó érzelmeivel is törődni. Az érzelmeket komolyan kell venni, mert azok az értelmi képességek mellett az ember sajátos pozitív lehetőségeihez tartoznak. Motiválják magatartását, és fontos mondanivalót közvetítenek számára. Ha valaki nemet mond emócióira, az azt jelenti, hogy „önmaga mellett” él, és más lény, mint aki valójában lenne, akinek szabadna lennie.

Rogers szerint három feltételen múlik, hogy a terapeuta tud-e segíteni betegén, ha az – mint annyiszor – emocionális problémákba bonyolódott.

a) Beszélgető partnerét mindenestül úgy kell elfogadnia, amilyen (*acceptance*). Ez azt jelenti: nem szabad azonnal erkölcsi ítéletet kimondania (se pozitívat, se negatívat), hanem azt a meleg érzést kell megadni neki, hogy önmagaként élhet, és komolyan veszik mindazzal együtt, ami az életében történt és még történni fog.

b) A második feltétel az, hogy a terapeuta kész legyen olyan kapcsolat kiépítésére, amelyben „beleérez” a másik életébe (*empathy*). A betegével annak világát belülről éli át mindazzal együtt, ami ebben a világban történik. Más szavakkal: a terapeuta megpróbálja a betegét úgy „átérezni”, ahogy az saját magát; nem akarja őt kívülről, a megfigyelő szemével látni, hanem megmarad egészen a másik kapcsolatrendszerében (*Bezugsrahmen*).

c) Végül a terapeutának önmagával is kongruensnek kell lennie. Ez azt jelenti: nemcsak a másik érzelmeire szükséges odafigyelnie, hanem a benne felmerülőkre is. Nem színlelhet tehát figyelmet, míg gondolatai egészen máshol járnak. Vagy: nem színlelhet készséges meghallgatást, miközben belül haragszik a másikra. A kongruencia vagy – ahogy Rogers később mondta – a terapeuta autenticitása (hitelessége) a kapcsolat szempontjából döntő fontosságú.

Bár más terapeuták több változatot és kiegészítő technikákat alkalmaztak, Rogers módszerének elvei ma is érvényesek Hollandiában a klinikai lelkigondozóképzésben.

A princetoni egyetem pasztorálteológusa, Seward Hiltner úttörő munkát végzett azzal, hogy Rogers elveit a lelkigondozói munkában alkalmazta. Megpróbált a Rogers-féle terápia vezérszavaihoz teológiai hátteret teremteni, és ezzel a lelkigondozói tanácsadás (*pastoral counseling*) egy módszerét kialakítani. A szolidaritást, egyenrangúságot és a személyes felelősséget a biblikus-teológiai hermeneutika alapján összhangba akarta hozni a terápiás-lelkigondozói gyakorlattal. Egész munkásságát az a fáradozás jellemzi, hogy termékeny összjátékot hozzon létre a pszichológia és a teológia között úgy, hogy mindkét tudomány megőrizze a maga sajátosságát.

Ezzel felsoroltuk a modern lelkigondozói beszélgetés vezetésének legfontosabb elemeit, amelyekre a holland úttörők rábukkantak. De vannak egészen más irányból jövő gondolatok is, amelyeket a gyakorlatban is kipróbáltak. Alapos vizsgálatok folytak például azoknak a dinamikus szempontoknak az alkalmazásával kapcsolatban, melyeket a freudi pszichoanalízis tett ismertté. Be lehet-e vonni a lelkigondozói munkába az analitikus terápia mechanizmusait is? Az indulatáttétel, viszont-indulatáttétel, ellenállás, elfojtás, ismétlési kényszer stb. egy-egy lelkigondozói helyzetet nagyon jól megvilágíthatna vagy befolyásolhatna. De ezeknek a technikáknak a szakszerű alkalmazása hosszú és szakszerű képzést igényel. Mindkét terápiás eljárás – a Rogers-féle is, a freudi is – megkívánja a teológiai és a pszichológiai emberkép konfrontálását.

A mai helyzet

Azok a holland teológusok, akik hosszabb vagy rövidebb ideig tanulmányokat folytattak az Egyesült Államokban, csak néhány válasszal, de sok-sok kérdéssel tértek haza. A kollégákat tanulmányi utak megtételére ösztönöztek, egymás között pedig arról tanácskoztak, milyen lesz a klinikai lelkigondozóképzés jövője Hollandiában. A leggyakrabban felbukkanó kérdés ez volt: hogyan lehet az elméleti felismeréseket a lelkigondozói képzésben alkalmazni? Az Egyesült Államokban valamit láttak és tapasztaltak ugyan ebből, de az otthoni alkalmazás óriási feladat volt. Az ember pontosan tudhatja, hogyan kell egy lelkigondozói beszélgetésnek lefolynia, és lehetnek az embernek elméleti ismeretei bármely módszerről, a gyakorlati végrehajtás azonban egészen másvalami.

A gyakorlati teológia területén a képzés hagyományosan mindig az ismeretközlés kérdését állította a középpontba. A teológiai hallgatókat arról tájékoztatták, hogy karizmatikus lelkipásztorok hogyan végezték lelkipásztori gyakorlatukat, hogyan oldották meg problémáikat. Vagyis ismert lelkipásztorok tapasztalatai alapján használati utasítások listáját állították össze a hallgatók számára. Ezeknek az ajánlásoknak és jó példáknak alapján azután a hallgatók-

nak maguknak kellett próbálkozniuk. Így kezdte munkáját nagyon sok plébános és pap, Ágoston, Tamás, Luther és Calvin példáját tartva szem előtt. Abban bíztak, hogy a nagy példát követni tudják. A klinikai lelkipásztorképzés nyomán ez a séma nagyon megváltozott. De hogyan?

A társadalomtudományok, a szociális munkaterületeken dolgozók kiképzése és a pszichoterápia alapján kialakítottak egy kiképzési módszert, amelyet szupervízióknak neveztek el. Thomas Klink (a klinikai lelkigondozóképzés egyik központjának egykori szupervizora, Topeka, USA) ismert meghatározása így hangzik: „A szupervízió (vagy pasztorális szupervízió) mint kiképzési módszer olyan személyes változást kíván elérni, amelynek alapján sikerül a gyakorlati cselekvésbe integrálni a magunkról alkotott képet, a fontos elméleteket, a konkrét ismereteket és a foglalkozással kapcsolatos képességeket.” A szupervízió tehát elsősorban nem egy feladat elvégzésének felügyelete, ahogy a szó sejtetné. Nem is teológiai vagy pszichológiai ismeretek közlése, bár ezeknek a tudományágaknak sok alapvető elemét tartalmazza. Nem is egy sor gyakorlati ajánlást kínál. Nem, a szupervízió egészen pontosan a hallgatóban bekövetkező változásra irányul. Minden tanulási folyamatban egyrészt az ismeretek és a belátás, másrészt az ismeretek és a gyakorlati munkakezdés közti szakadékot iparkodnak áthidalni. Erre a szupervízió alkalmas módszer. Ezért a szupervízió egyik legfontosabb alapeleme: a cselekvés által tanulni. Szeretném elmagyarázni, hogyan történik ez.

Az a hallgató, aki valamilyen hivatásra készül, és csakugyan dolgozni akar, sokkal gyorsabban és eredményesebben tanul, ha hivatásbeli tapasztalatait egy jó tanárral vagy munkatársakkal megbeszélheti. Hivatásbeli munkája kezdetén fellépése jellegzetes, magával hozott magatartásmódot mutat, amely nem fogadható el minden további nélkül. Legtöbbször összefügg ez a hallgató személyiségével. Pontosabban: a hallgató hivatásbeli magatartását gyakran befolyásolja múltjának föl nem dolgozott problémái. Ez sok frusztrációt eredményez, kivéve, ha egy állandó tanulási folyamatban termékennyé tehető. Akkor például egy hibás magatartás tudatosításával alternatív lehetőségeket is meg tud látni és ki tud próbálni a hallgató. Ha a tanulási folyamatban szerzett új tapasztalatok állandóan visszajelezhetők, ez számára pozitív irányú változásokra való indítást jelent. A lelkigondozói szupervízió egyik legfontosabb tanulási célja – egy beszélgetés levezetéséhez szükséges funkcionális készségek kialakítása mellett – az, hogy a hallgató a maga hitét beszélgető-partnerének fel tudja kínálni. Itt kerül szóba újra a Rogers-féle feltétel: a hallgatónak meg kell tanulnia, hogy amit hirdet, egybevágjon azzal, ami benne mint hívőben végbemegy. Ez megint hitelességet jelent, a hit, az élet és a munka integrálását. Mert mi lenne fontosabb egy lelkipásztor számára, mint az, hogyan értelmezi a maga hívő voltát?

Röviden összefoglalva, a legfontosabb tanulási célok a következők:

- a személyes és lelkipásztori identitás fölfedezése,
- a lelkipásztori kapcsolatok mélyebb síkjának keresése,

- más segítőkkel való együttműködés és a tőlük való elhatárolódás,
- a saját lelkipásztori tapasztalatokra vonatkozó teológiai reflexió,
- a saját hit megosztása mással,
- az emberi kapcsolatokban és azok révén való belső növekedés.

Az utolsó pont magyarázatot kíván. A klinikai lelkigondozóképzés speciális, tudatosan megválasztott környezetben folyik. Hat vagy tizenkét héten át a hallgatók együtt vannak egy olyan intézményben, amelyben lelkigondozói tapasztalatokat szerezhetnek, hogy biztosítva legyen a tanulás folyamatossága. Például kórházban, börtönben, öregotthonban stb., ahol saját lelkigondozói feladatuk van, és az ott élő beszélgető-partnereiket saját felelősségükre látogatják. Így az elméleti tanulást a gyakorlati munkával váltogatni lehet. A gyakorlati munkáról tartott szóbeli beszámolók (verbatimok) kiértékelése a tanulócsoporthoz történik. Ezzel azt is elmondtuk, hogy a tanulás (legfeljebb 8 főt számláló) csoportban folyik, amelynek tagjai egész idő alatt összedolgoznak. A csoport többféle funkciójából néhányat megemlítünk: a csoport egyforma hivatású, ebben a hivatásban továbbképzést kívánó lelkipásztorok kis közössége. Egymástól és egymáson tanulnak, vagyis egymás számára példaképek, de megismerik egymás gyengéit is. A másik gyengéiből pedig ugyanannyit lehet tanulni. Továbbá nemcsak azt látják, hogyan bontakoznak ki kinek-kinek a kommunikatív képességei, hanem a csoport maga jó eszköz annak a megtanulására is, hogyan lehet rögtönözve új módon egymással kommunikálni. A lelkigondozói szupervízió célja tehát a saját személyes és hivatásbeli identitás fölfedezése. A lelkipásztor személye áll a tanulási folyamat középpontjában úgy, hogy az élet (alkat és életrajz, múlt és jelen, hit és hitetlenség stb.) és a cselekvés közti összefüggésre fény derül. Ez a tanulás – mint mondtuk – sok tapasztalaton alapul. Csak ezután következik a tapasztalatokra való reflexió, hogy összhangba kerüljenek egymással a megfelelő elméletek, a gyakorlati cselekvések és készségek meg a további tervek. Ennek eredménye egy alapmagatartás, amely minden lelkipásztor esetében más, és csak az ő számára alkalmas. Aligha kell még hangsúlyoznom, hogy a lelkipásztori munka sajátos, más foglalkozásokétól eltérő jellegéről soha nem felejtkezhetünk el.

A klinikai lelkigondozóképzés a gyakorlatban

A háttér ismertetése után eljutottunk oda, hogy egy tanfolyam *tényleges lefolyását* ismertethetjük.

Hollandiában jelenleg hat központban tartanak ilyen tanfolyamokat. A tanfolyamok felét valamilyen teológiai fakultáson szervezik. A többi egy-egy kórház részlegeként működő alapítvány. Ennek a hat központnak a hatóságai – néhány speciális feladatot ellátó magánszemély bevonásával – létrehozták a Klinikai Lelkigondozóképzés Tanácsát. Figyelmet érdemel, hogy az egyházak hivatalosan nem vesznek részt ebben. A velük való együttműködés nagyon különböző.

A tanács kezdettől fogva felekezeti. Néhány központ katolikus jellegű, mások kálvinista jellegűek. A tanfolyamok hallgatói különböző egyházakból jönnek, és a részvételnél nem tesznek különbséget aszerint, hogy melyik egyházhoz tartozik a szupervizor. A tanács nemcsak felekezeti, hanem interdiszciplináris jellegű is. A tanfolyamokon mindig kapcsolatot iparkodnak teremteni a teológiai, szociológiai és orvostudományi ismeretek között. Ezért minden tanfolyamon előadásokat tartanak a különböző tudományágak szakemberei. A tanfolyamok tehát (bevezetőül) egy hétig, (folytatással) hat hétig vagy tizenkét hétig tartanak. A tanfolyam idejére a hallgatók bentlakók (a hétvége kivételével) az intézetben. Ebben a kérdésben némi változás tapasztalható, és nem minden központ ragaszkodik feltétlenül az elszigetelt helyzethez.

Röviden: a körülmények minden tanfolyamon egyformák, de minden szupervizornak megvan a maga stílusa, egyéni változatokat alakít ki, és más-más részletet hangsúlyoz.

Még egyszer megemlítem a legfontosabb elemeket:

– cselekvéssel és tapasztalatszerzéssel való tanulás a lelkipásztor meglévő eszköztárának javítása céljából,

– klinikai módszer, azaz olyan tanulási folyamat elindítása, amelyben a tapasztalati anyagot (a lelkigondozói beszélgetés jegyzőkönyveit, felvett istentiszteleteket) kiértékelik,

– csoportos, szupervízió alatti tanulás,

– három síkon, az élet, a tanulás és a munka síkján való ismeretszerzés.

Ezeknek a tanfolyamoknak a megtartásához *szupervizorokra* van szükség. Természetes volt, hogy a tanács megalakulása után egy bizottságot létesítettek a szupervizorok képzésére. Az első szupervizorokat, mint említettük, az Egyesült Államokban képezték ki, azután odahaza is kialakították a leendő szupervizorok tanulmányi rendjét. A jelöltek tizenkét hetes alaptanfolyam elvégzése után jelentkezhetnek kiképzésre. A felvételnek világos kritériumokon alapuló feltételei vannak. Nem tartom érdemesnek, hogy ezeket a kritériumokat hosszasan ismeressem. Legyen elég annyit elmondani, hogy az egész kiképzés, elméleti és gyakorlati részleteivel együtt, körülbelül öt évig tart. Pillanatnyilag több a kiképzett szupervizor, mint amennyi elhelyezhető. A szupervizor-képzési bizottságon kívül van egy kisebb bizottság a nemzetközi kapcsolatok ápolására. Miután 1964-től tartottak már nem hivatalos világkonferenciákat, 1983-ban San Franciscóban megalakult a „Lelkigondozás és Lelkigondozói Tanácsadás Nemzetközi Tanácsa”. Sok európai és több, más földrészen lévő ország nemzeti tanácsa lett ennek tagja. Világkonferenciát négyévenként tartanak.

Kiseb konferenciákat tartottak Európában is, például az NSZK-ban (Arnoldsheim), egykor az NDK-ban (Eisenach), Lengyelországban (Lublin) és Finnországban (Turku).

A tanfolyam részleteinek konkrét leírásával szeretném folytatni. De nyilvánvaló, hogy a többnyire körülményes információ nem pótolhatja egy tanulási fo-

lyamat közvetlen megtapasztalását. A tanulás két síkon, elméleti és gyakorlati síkon folyik. Hetente kb. tíz órát fordítanak a gyakorlati munkára. Minden hallgató kap egy lelkipásztori feladatot: látogatást kell tennie betegnél, fogolynál, az egyházi közösség egy tagjánál. Erről a munkáról hetenként bizonyos számú jegyzőkönyv készül, ezeket csoportüléseken megbeszélik és kiértékelik. Amit az egyes hallgatók megtanulnak, annak termékenyítő hatása van a tanfolyamon kapott következő lelkigondozói munkára. Így ingamozgás alakul ki az elmélet és a gyakorlat között. A többi órát (kb. 30) a már említett csoportülésekre fordítják. Alább ismertetem az ülések tartalmát.

A kötetlen csoportbeszélgetés

A Zijlstra által megtervezett holland modellben a nap ájtatossággal kezdődik, azt követi az ún. szabad csoportbeszélgetés. Megállapodás szerint a csoport tagjai (kb. nyolcan) egy félórás beszélgetést tartanak. A téma teljesen szabad, és nincs a beszélgetésnek formális vezetője. A szupervizor természetesen jelen van a beszélgetésen, de nem vesz részt benne. Célja az, hogy a csoport megtalálja a maga útját, és így a hallgatók megtanulják, hogyan kommunikálhatnak egymással legeredményesebben. Ezt a célt úgy érhetik el legjobban, ha minden hallgatóban tudatosodik, hogy milyen a magatartása egy kapcsolatban, és fölfedezi, hogy többnyire hogyan szerepel egy beszélgetésben. Az utóbbi különösen fontos a munka szempontjából, mert a csoportban tanúsított alapmagatartás többnyire hasonló a foglalkozásbeli, esetünkben a lelkipásztori magatartáshoz. A csoportban való magatartás felismerése és tudatosodása az egyik legmélyrehatóbb tapasztalat a tanfolyamon.

Egy szabad csoportbeszélgetés – különösen a tanfolyam elején – nagyon idegenszerű érzést kelt. A hallgatók alig ismerik egymást, és senki sem mer beszélgetést kezdeni olyan csoportban, amelyben kevés a biztonságérzete, nem otthonos. Tudják, hogy később mindenki elmondhatja a véleményét erről az okoskodó alakról. Az első próbálkozásokban tehát sok óvatosság van. A szupervizor ilyenkor rendszerint arra hivatkozik, hogy a hallgatók tanulni akarnak, és aki tanulni akar, annak föltétlenül le kell mondania sok mindenről, ami biztonságot nyújt. A beszélgetés két pólus között ingadozik: fokozódó védettség a csoportban, és az a kihívás, hogy tovább tanuljanak, és ennek érdekében felmerjék adni biztonságukat. Hamarosan kiderül, hogy mindenki ebben a dilemmában él, és hogy a továbbhaladáshoz egymásra okvetlenül szükségük van. Senki sem sérthetetlen vagy egészen nyílt, és senki sem képes minden további nélkül kommunikálni. Mindenkinek van olyan tanulnivalója, ami csak számára szükséges. Hogy a tanulási folyamat menetét pontosan figyelemmel lehessen kísérni, a szupervizor többnyire fölírja a táblára azokat a pozitív és negatív alapérzelmeket, amelyek megnyilvánultak. Színek emelik ki a megnyilatkozásokat úgy, hogy festmény jön létre, amely éppoly színes, mint egy kommuni-

katív folyamat. Elképzelhető, hogy a szupervizor egy szabad csoportbeszélgetés után valamennyi hallgatónal hosszabban elemzi és értékeli azt, ami „tulajdonképpen” történt, azt, hogy hogyan jutott a kommunikáció a „második síkra”. Ennél az elemzésnél elsősorban nem arról van szó, *amit* mondtak, hanem inkább arról, *hogyan* érvényesülnek valakinek a szavai és gesztusai, milyen hatást kelt tanúsított magatartása, mi volt a rejtett üzenet, és milyen tudattalan motívumok játszottak valószínűleg szerepet. Mindig különbséget tesznek tehát a között, *amit* mondanak (tartalom), és a között a *magatartás* között, amellyel ez történik (emocionális okok).

Általában a következő alaptémákat tárgyalják meg:

- a másoktól (beleértve a szupervizortól) való függés és az egyéni szabadság és illetékesség viszonya,
- az egymás közötti harmónia igénye és a saját agresszivitás közti feszültség (beleértve az Isten elleni lázadást is),
- egymás közti rivalitás,
- tekintélyi problémák (amelyek sokszor mélyen az egyéni élettörténetben gyökereznek),
- intimitás; közösség és a vele szemben tanúsított ellenállás,
- bűntudat a csoport tagjaival, a házastárssal, a hivatással, az egyházzal szemben,
- a hit kölcsönös elfogadása és elmélyítése.

Ennek az önfelfedezésnek a lelkipásztori alapmagatartás szempontjából van jelentősége, nem burkolt terápia. A szupervizor egyik legnehezebb feladata, hogy itt megtalálja a helyes utat.

A személyes és a lelkipásztori identitás megtalálása – mint láttuk – nagyon bonyolult folyamat. Ezért a szupervizor menet közben igen különböző segéd-eszközöket alkalmaz: nonverbális gyakorlatokat, fantáziaelbeszéléseket, éber álmokat, szentírási elmélkedéseket, hitgyakorlatokat, alkotói önkifejezést stb. Ez után a leírás után aligha kell külön mondanom, hogy a szabad beszélgetés a legtöbb hallgató számára a tanfolyam egyik legérdekesebb része.

Beszélgetéselemzés

A klinikai lelkipásztor-képzés egyik hatékony taneszköze a beszélgetéselemzés. Mikor valamelyik hallgató látogatást tesz az intézményben, beszélgetési jegyzőkönyvet készít. Ez szó szerinti feljegyzése a beszélgetésnek. Ezzel követni lehet a beszélgetés lefolyását és főleg azt az emocionális áramlást, amelyben a találkozás lefolyt. Aztán felderítik, pontosan mi történt a lelkipásztor és beszélgetőpartnere között. Feltárják a kommunikációs kisiklásokat, és világos kép alakul ki kettejük kapcsolatáról. A jegyzőkönyv természetesen nem teljesen szó szerinti. Ez csak magnófelvétel segítségével lenne lehetséges. A jegyzőkönyvet azonban emlékezetből készítik el. De ezt nem kell negatívan ér-

tékelni, mert éppen ez a szubjektív leírás árul el sokat arról, hogy a lelkipásztor hogyan éli át a kontaktust, és ezáltal árulkodik partnerének az érzelmeiről is. Minden további nélkül kimondhatjuk: ami a lelkipásztori kapcsolatban valóban fontos volt, az megmarad az emlékezetben. A jegyzőkönyv földolgozás, de éppen az érzelemáramlás rajzolódik ki benne. Ismert hasonlat: a magnófelvétel fénykép lenne, egy emlékezetből készült jegyzőkönyv festmény. A jegyzőkönyv gondosan felsorolja a tényeket (személyi adatok, időpont, a beszélgetés időtartama), de emellett arról is beszámol, hogy milyen benyomást szerzett a lelkipásztor a beszélgetés folyamán önmagáról, beszélgető-partneréről, mit figyelt meg a másik testtartásán, magatartásán, hogyan fejezték be a beszélgetést, és hogyan képzei a folytatást. Az elemzés többnyire a következő témákat érinti: jól megértette-e a lelkipásztor a másikat? Volt-e benne valóban empátia? Mi történt a beszélgetés egy bizonyos fordulatanál? Milyen érzelmeket állapított meg önmagánál abban a pillanatban? Bosszúságot? Segítőkészséget? Szeretett volna véget vetni a kontaktusnak, vagy éppen ellenkezőleg? Tehetetlennek érezte-e magát, vagy erős hajlandóságot érzett a vigasztalásra? Ezeknek és még sok más kérdésnek az alapján lassan világosabbá válik a lelkipásztor alapmagatartása. Ez lehet (esetleg túl) nagy hajlandóság arra, hogy a másik helyett mindent megoldjon, harmóniaigény, vakság bizonyos problémákkal szemben stb. A beszélgetőpartner helyzetét a lehető legkonkrétabban beszélik meg. Így például: milyen hitbeli kérdések foglalkoztatják? Milyen betegség befolyásolja magatartását vagy hangulatát (asztma, cukorbetegség stb.)? A kisiklások mellett azt is megbeszélik, hogyan alakulhatott volna a kapcsolat másképp, milyen jelzésekre nem figyelt a lelkipásztor, hogyan figyelhetne jobban oda a másokra és önmagára. És hogyan kell a hitről beszélni? Kell-e mindig olvasni a Szentírásból? Ki dönti ezt el? Az ima föltétlenül hozzátartozik-e a lelkigondozói beszélgetéshez? Mi a döntő a kapcsolatban: a lelkipásztor feladata (mit gondol, hogyan kell ezt értenie) vagy a másik elvárása?

Ezek alapján az olvasó benyomást nyert arról, milyen kérdések szerepelnek egy jegyzőkönyv-elemzésben.

Szerepjáték

Megelégszünk a beszélgetéselemzésnek ezzel a (túl) rövid ismertetésével. Vannak más módszerek is, de túlságosan körülményes volna, ha ebben az első ismertetésben azokra is kitérnénk.

A beszélgetéselemzés mindig a már megtörtént beszélgetésre vonatkozik: változtatás már nem lehetséges. Ezért vezették be a klinikai lelkigondozóképzésben a szerepjátékot, ugyanúgy, ahogy a társadalomtudományokban sokféle-képp alkalmazzák a pszicho- és szociodramát. Ez jó lehetőséget nyújt az „itt és most” való tanulásra. Nagy előnye, hogy közvetlenül kiderül, vajon jól folyik-e le egy beszélgetés vagy sem. Két (vagy több) személy eljátszik egy lelkipásztori

helyzetet. Az egyik az egyházi közösség tagja, aki a szupervizor megbízásából fölvet egy problémát (pl. kétségeket; vagy egy hozzátartozóval való ellentéteket). A másik a lelkipásztor szerepét játssza. A beszélgetést az egész csoport meghallgatja, és mindenki megpróbálja magában megérezni, hogy mi megy jól, és mi nem. Tehát kísérleti helyzetet jelenítenek meg. Egy magnó- vagy videokészülék segítségével aztán gyakorolni, ismételni lehet, és alternatív megoldásokat próbálhatnak ki. És sok időt szánhatnak rá. Föl lehet dolgozni így olyan alapvető konfliktusokat, amelyek a lelkigondozói munkában újra és újra előfordulnak (pl. ellentmondásos kapcsolat az egyházzal, a szenvedés, a jogtalanság, a tehetetlenség különféle formái). A módszerrel szemben hangoztatott egyik ellenvetés az, hogy nem valóságos. Ez igaz, a módszer velejárója. De mindig újra bebizonyosodik, hogy a lelkipásztor a játékban nagyon sokat játszik el önmagából. Más szavakkal: a játék nem valóságos volta ellenére meglepően pontosan kirajzolódik a lelkipásztor alapmagatartása (és ez a cél). E tanulmányi célok mellett felhasználható a szerepjáték a tagok különböző csoportbeli helyzetének a feltárására (rejtett vezető, bűnbak, mindig hallgató seb).

Röviden: a szerepjáték – más tanulási módokkal együtt – hatékony eszköz, noha a szupervizortól nagy hozzáértést, a csoport tagjaitól pedig kreatív együttműködési készséget kíván meg.

Prédikációelemzés

A teológiai tanulmányok folyamán a prédikációnak természetesen központi szerepe volt, különösen a reformációs hagyományban. Mellőzhetetlen az egzektikai fölkészülés: – „mi áll a szövegben?” – „mi a szöveg üzenete?” – „hogyan fordítom ezt le hallgatóim számára?” A klinikai lelkigondozói képzésben ezekhez a kérdésekhez még néhányat hozzáfűznek. Ezek tulajdonképpen mindig is megvoltak, de most tudatosan megvitatják őket: „mennyire fogadják be a prédikációt a hallgatók?” – „mit fogadnak be világosan, mit nem?” – „milyen érzelmeket váltott ki a prédikáció?” A prédikáció magnó- vagy videofelvételét a csoportban meghallgatják. A felvétel hitelessége következtében a csoport minden tagja érezheti az istentisztelet hangulatát és a prédikátor hanghordozásának minden árnyalatát. A meghallgatást követő kiértékelés hatása gyakran meglepő. A „hallgatók”, azaz a csoport tagjai külön-külön felírják (egy mondatban), milyen üzenetet hallottak, milyen érzelmeket váltott ki bennük a prédikáció, végül hogy elterelődött-e esetleg a figyelmük, és hol? A prédikátor röviden elmondja, milyen üzenetet akart közvetíteni, milyen érzelmeket akart kelteni, és milyennek hallotta most a felvételt. A táblára írt válaszokból az esetleges eltérések kiolvashatók. Gyakran kiderül, hogy van, aki egészen más üzenetet hallott, vagy egészen más érzelmek támadtak benne, mint a szándékoltak. A prédikátor a felírtak alapján elmondja, mi foglalkoztatja őt leginkább, és erről folyik tovább a megbeszélés. A megbeszélés gyakran kiterjed a prédikátor jellemző vo-

násaira, hitbeli állásfoglalására, kommunikatív magatartására, teológiai alap-gondolataira és azok bemutatására. Láthatóan itt újra összetalálkozik az élet, a munka és a tanulás. A teológia és a személyiség között nyilvánvalóan van összefüggés, bár nagyon bonyolult. A cél mindig ugyanaz: javítani a prédikátor életében, munkájában és tanulásában a hitelességet. A központi téma: az egész magatartás és az egyéni hitbeli tapasztalatok kapcsolata. Látni kell, hogy egy ilyen csoportos beszélgetés egy prédikációról, amelyben ennyi egzisztenciális kérdés merül fel, csak akkor lehetséges, ha a résztvevők képesek egymás előtt megnyílni, és meg akarják mutatni a sérülékenységüket. Ezért teljesen érthető, hogy a klinikai lelkigondozói képzésben a tanulócsoporthoz „a fellowship of the weak”-ként ismer önmagára.

A teológiai háttér

Mi ennek a modern lelkigondozóképzésnek a teológiai alapja? Noha erről számat kell adni, mégis túl korainak gondolom, hogy egyértelműen világos teológiai bázist kívánjunk meg a klinikai lelkigondozóképzéstől. Túl egyszerűnek tartom azt az ellenvetést is, amely szerint a klinikai lelkigondozó számára a humanista pszichológia emberképe lenne mérvadó, és hogy a pszichológiai érési folyamatokat minden további nélkül teológiai bélyeggel látja el. Ellenben szeretnék rámutatni néhány olyan fontos kérdésre, amely körül a mozgalmon belül a teológia és más tudományágak között vita támadt. Kétségtelenül szerény kezdet. Az első indítást a teológia, különösen Paul Tillich antropológiája adta. Korrelációs módszerével az ember sok vonatkozásban leírható. Döntő eleme az „önmagunk (Selbst)-világ” alapvető polaritása, amelynek sok változata segítségével az ember minden belső és külső adottságával leírható. Tillich koncepciója bő lehetőséget ad a teológia és a társadalomtudományok helyének meghatározására. Itt természetesen keveset mondhatok a gondolatairól, de érdekes, hogy a klinikai lelkigondozóképzés teológiai reflexiója Hollandiában Tillich elgondolását használta fel sajátos módon. Fontosnak tartom, hogy különösen Zijlstra kapcsolatot teremtett Tillich általános teológiai nézetei és a biblikus teológiai nézetek között. A következő példával világítom meg ezt. Az igazság fogalma, amely a különböző tudományágak kapcsolatában olyan központi jelentőségű, más tartalmat kap, ha a biblikus teológia alapján gondolkodunk. Az igazság nem elvont filozófiai fogalom, hanem annak az útnak, történetnek a jelzése, amelyen és amelyben Isten és ember találkozik a Szövetség keretében. Az igazság útközben, a kapcsolatban fog megbízhatónak és szilárdnak bizonyulni (*émet*). Ebben napvilágra fog kerülni minden, ami rejtve volt (*alétheia*). Ez az igazság fog bennünket szabaddá tenni. Ezért kell megélni, átélni, így vezet el a fölszabaduláshoz. Abból indulhatunk ki, hogy az igazság egy, azaz mindennek, ami van, teológiai mélységdimenziója is van. Ez sok perspektívát nyit a lelkigondozói munka előtt.

A klinikai lelkigondozóképzésben a teológiai reflexió egy másik fontos területe az új emberről való krisztocentrikus gondolkodás. Az Ige megtestesülése azt is jelenti, hogy az Ige az emberi szavakban is megtestesül. Ez megtörténhet egy lelkipásztori beszélgetésben, és a szavak kegyelmi ajándékként adhatók át. A megtestesülés azt is jelenti, hogy a kiüresítés (*kenoszisz*) – ahogy Fil 2 Isten Fiáról írja – megvalósítható egy empátiás, egészen a másokra irányuló magatartással is, amivel a lelkipásztor „csupa fül” lesz. Megpróbálják továbbá állandóan kapcsolatba hozni egymással és egymásra vonatkoztatni azt a tényt, hogy Isten föltétel nélkül üdvözíti és elfogadja az istentelent, és azt a tényt, hogy egy lelkipásztor csak tökéletlenül fogadja el (*acceptance*) a másik embert. Az egyformán jogos „végső” és „utolsó előtti” kérdések közötti különbségtétel szerintem sok mindent megvilágított és a lelkigondozói munka teológiája számára tág teret nyitott.

Végül egy harmadik fontos terület érezhető a Szentlélekről való gondolkodásban. Egy ebben a vonatkozásban gyakran használt kifejezés így hangzik: „A lelkipásztori munka közben a Szentlélek erőterében vagyunk.” A kiindulópont az, hogy az embert csak a Lélek tudja megváltoztatni és szabaddá tenni. De az is igaz, hogy ez a Lélek szellemünkkel tanúskodik arról, hogy Isten emberi úton cselekszik. Isten teremtő művében az embernek is fontos szerepe van és a lelkipásztornak is része van. Az ebben rejlő feszültség ebben az *aión*ban sohasem fog feloldódni. Csak azért tettem szóvá, hogy jelezzem: a klinikai lelkigondozóképzésben megpróbálják Isten igéjéhez való hűségben a Lélek erőterét felfedezni, és megpróbálnak abban dolgozni. Bár védene meg ez minket a hirtelen kisiklásoktól!

A klinikai lelkigondozóképzés Hollandiában nagyon eleven, mindig új kihívásokba ütközik. Az első tíz évben az új beszélgetésmód állt a munka központjában. Később átterelődött az érdeklődés a lelkipásztor identitására. Most ez a kérdés merült fel: mi a lelkiség, és hogyan élhető át új módon? Ezzel a kérdéssel a holland klinikai lelkigondozóképzés valószínűleg még sokáig fog foglalkozni.

A KERT-METAFORA BIBLIAI MEGJELENÉSE ÉS ÉRTELMEZÉSE

„Teremtő paradoxon: a művészet úgy teljesíti be a világot, hogy előlről kezdi, úgy tanulja, hogy elfelejti. [...] S csakugyan a teremtés visszavezérlése a paradicsomba, ez a titokzatos antievolúciós folyamat, mely az ómegát mindig a visszaszerzett alfában ragyogtatja fel, képes egyedül üdvözíteni: gyönyörűen példázza, [...] hogy az idő folyama mennyire relatív, ha egyszer valódi értékekről van szó.”

(Pilinszky János)

„Minden a kertből indul, minden a kertbe tér meg”, kertet találunk a kezdetknél és kertet a legvégén, kerteket építünk és kerteket rombolunk, kertről kertre élünk. Jó itt lenni. A kertben más időt él az ember, ráértünk figyelni: önmagunkra és másokra, a kert az időfelettség szabadságával kecsesget.

A kert-metaphora a Szentírás egészét átfogja, a teremtés kertjétől kezdve egészen a Getszemáni kertig, illetve még azon is túl – hiszen a Jn 19,41-ben, illetve a Jelenések könyvében is megtalálható –, tehát mind az üdvösségtörténet kezdetén: a teremtésnél, mind a végén: a megváltás fontos eseményénél kertet találunk. Dolgozatomban azokra a kérdésekre keresem a választ, miért van ilyen nagy jelentősége a kertnek, milyen értelmezései lehetnek e metaforának, illetve miért épp egy kertbe helyezi Isten az embert?

Kertnek nevezzük a természet valamely rendezett, elkerített, a környező területekkel kontrasztot, illetve kontraszt-harmóniát képező részét, de így nevezük az egyén egzisztenciájának egy-egy mozzanatát, azokat a társadalmilag-kulturálisan határolt területeket is, amelyek valamiképpen a hasznélvezők esztétikai-erkölcsi kultúrájáról is ítéletet mondanak.

A *kert* szó szinte minden nyelvben etimológiai összefüggésben áll a kerítés-sel. A perzsa eredetű *paradesh* szót *paradieszosz* formában vette át a Szeptuaginta, ami körülkerített ligetet, elsősorban gyümölcsöskertet jelentett. Az *éden* szó eredetileg pusztát jelentett, majd később alakult ki a 'gyönyör, boldogság' jelentése. A boldog állapotot Isten személyes jelenléte szavatolja, ezért szent hely az éden. Érdekes még a szó görög megfelelője a *nemosz*, 'szent liget', amely etimológiailag a *nomosz*, 'törvény' szóhoz kapcsolható.

A kert hétköznapi neve a héberben a *gan*, ami a *gánan*, 'megóvni' igéből ered. Ez a szó önmagában is a Teremtő irgalmára utal, aki a bűnbeesést követően is védett környezetet akar biztosítani az embernek.